

NON EST AD ASTRA MOLLIS E TERRIS VIA¹

(TIMOTHEJ HRUBÝ, KLASICKÝ FILOLOG, STŘEDOŠKOLSKÝ PROFESOR, PŘEKLADATEL)

Karla Vymětalová

Jestliže se pozorněji podíváme na obsahy mnohých zábavných či populárně naučných časopisů (Zlatá Praha, Lumír, Osvěta, Komenský aj.), ale i odborných periodik (Listy filologické, Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien, České museum filologické aj.) vycházejících v druhé polovině 19. století, zjistíme, že velkou část článků, ne-li většinu, psali pedagogové působící na reálkách či gymnáziích. Velká část z nich studovala na německé, po jejím rozdělení v roce 1882 na české části Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze, pokud – zejména v souvislosti s místem rodiště – nezamířila na univerzitu do Vídně. Již během studia byli kandidáti učitelství svými profesory směřováni nejen k pedagogické praxi, ale i k odborné práci, jež, jak z pohledu ministerstva kultu a vyučování ve Vídni, tak i samotných univerzitních profesorů, měla být nedílnou součástí jejich profese.² Vzhledem k tomu, že převážnou část profesorského sboru středních škol tvořili učitelé klasických jazyků, velká část knižní i časopisecké produkce je svázána s jejich jmény.³ Mnohdy se však nemusela týkat toliko latinského a řeckého jazyka, neboť často skládali zkoušky učitelské způsobilosti i pro třetí předmět, kterým v druhé polovině 19. století byly zejména čeština a těsnopis. Důkladný jazykovědný základ, který na univerzitě mnozí získali, umožnil i jejich „širší využití“ ve školské praxi, kdy často kromě klasických jazyků a češtiny učili i němčinu, filosofickou propedeutiku aj.⁴

¹ V překladu: Ze země ke hvězdám nevede vyšlapaná cesta. Seneca Mladší, Šilící Herkules 437. In: KUŽÁKOVÁ, Eva – MAREK, Václav – ZACHOVÁ, Jana: *Moudrost věků. Lexikon latinských výroků, přísloví a rčení*. Praha 1988, s. 344.

² Platformou pro jejich práci byly – kromě výše jmenovaných časopisů – zejména výroční zprávy gymnázií, na nichž působili. K tomu VYMĚTALOVÁ, Karla: *Výroční zprávy středních škol – peripetie vzniku a vývoje*. In: VYMĚTALOVÁ, Karla: *Bibliografie článků klasických filologů ve výročních zprávách středních škol v Čechách, na Moravě a ve Slezsku za léta 1850–1938*. Opava 2014, s. 4–42.

³ Viz mj. VYMĚTALOVÁ, Karla: *Bibliografie článků klasických filologů ve výročních zprávách středních škol v Čechách, na Moravě a ve Slezsku za léta 1850–1938*. Opava 2014.

⁴ O pár let později k tomu profesor František Novotný poznamenává: „Teprve znalost výsledků jazykozpytu, tzv. srovnávacího (kteréž jméno, podotýkám hned, může sváděti k nesprávnému ponětí o metodě tohoto oboru a možnosti užití ji na střední škole) činí možným oživit

K nejpilnějším autorům článků, překladů a učebnic pro střední školy patřil Timothej Hrubý (1861, Občov u Příbrami – 1898, Valašské Meziříčí), středoškolský učitel, překladatel, editor, jenž ačkoliv pocházel z Čech, svůj profesní i soukromý život spojil s Moravou a gymnázii ve Valašském Meziříčí a Opavě. Vzhledem k tomu, že fond českého gymnázia v Opavě, na kterém až do své smrti působil, není doposud archivně zpracován, opírá se tato studie především o Hrubého práce, recenze a kritiky na ně, výroční zprávy škol, na kterých působil, nekrology, jež vyšly po jeho náhlém úmrtí.⁵

Svá středoškolská studia započal Timothej Hrubý nejprve na nižším gymnáziu v Příbrami, poslední ročníky absolvoval na akademickém gymnáziu v Praze, které se díky svým profesorům těšilo vynikající pověsti.⁶ Po vykonání maturitní zkoušky v roce 1880 nastoupil na filosofickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze, kde si zapsal přednášky z klasické, ale i moderní filologie. Mezi jeho profesory patřili Jan Kvíčala,⁷ jenž mu v následujících letech dal prostor v jím vydávaném časopise České museum filologické, a Josef Král, neúnavný kritik jeho pozdějších překladatelských počinů (viz dále). Univerzitní prostředí bylo pro mladého adepta učitelství podnětné a povzbuzování ze strany profesorů (Jana Kvíčaly, ale i Josefa Krále) jej vedlo k překladatelským

mluvnické vyučování poukazováním k zákonitosti duševního dění, jež lze právě na jazycích nejlépe demonstrovati, a těžiti tak z vyučování starým jazykům, na něž se vynakládá tolik času.“ NOVOTNÝ, František: *K. Brugmann: Der Gymnasialunterricht in den beiden klassischen Sprachen und die Sprachwissenschaft*. Věstník českých profesorů (dále jen VČP), 17, 1910, s. 376.

⁵ Mj. KREJČI, Josef: *Za prof. Timothejem Hrubým*. 15. program českého gymnasia v Opavě 1898, s. 20–23; VČP, 5, 1898, s. 178; Osvěta, 29, 1899, s. 160–161; KVÍČALA, Jan: *Nekrolog věnovaný prof. Tim. Hrubému*. České museum filologické (dále jen ČMF), 4, 1898, s. 78–80; *Ottův slovník naučný*. 11. díl. Praha 1897, s. 801–802.

⁶ Hrubého spolužáky na akademickém gymnáziu byli František Drtina (1861–1925), řádný profesor filozofie a pedagogiky na české univerzitě v Praze, Josef Tvrďý (nar. 1860), s nímž se později Timothej Hrubý setkal jako s kolegou na opavském gymnáziu, a Tomáš Doubrava (nar. 1858), profesor klasických jazyků na gymnáziích v Praze.

⁷ Profesor Jan Kvíčala Timotheji Hrubému věnoval v nekrologu tato hřejivá slova vzpomínky: „Zesnulý byl mým žákem, a to zvláště milým žákem, a vzpomínal jsem vždy s potěšením na jeho vzornou horlivost v universitních studiích. Poznav jeho dovednost v překládání starověkých básní, vybidl jsem ho, aby v tomto oboru pracoval, a podotkl jsem, že z jeho pokusů seznávám, že má skutečně „básnickou žílu“. Proto bylo mi vždycky srdečnou radostí, když jsem později jeho úspěchy v překládání starověkých básníků sledoval ... Málo kdo vládl tak obratně a mistrně veršem jako on, i seznal každý spravedlivý a nestranný posuzovatel z jeho metrických překladů, že měl zesnulý sám básnické nadání, poněvadž dovedl často krásu a půvabnost starověkých básníků způsobem zdařilým tlumočiti.“ KVÍČALA, J.: *c. d.*, s. 79.

pokusům, které se sice orientovaly především na latinsky píšící autory, ale uveřejnil i studii a překlady ze španělštiny.⁸

Své první místo získal na vyšším státním gymnáziu ve Valašském Meziříčí, kde nastoupil jako náměstný učitel na počátku školního roku 1884/85⁹ a setrval zde tři roky. Byl náhradou za suplujícího učitele Karla Ruperta,¹⁰ který byl pro daný rok uvolněn ze služby, aby se připravil na zkoušky učitelské způsobilosti pro vyšší gymnázia. První ostruhy získal výukou v primě, kterou pak – dle výročních zpráv¹¹ – měl, coby postupující ročník, i v sekundě a tercii. Latina v prvních dvou ročnících tvořila polovinu hodinové týdenní dotace jím odučených hodin (osm z 15), kdy zbylé hodiny byly věnovány češtině a němčině. Až ve třetím služebním roce (1886/87) kromě latiny, češtiny a němčiny v tercii dostal navíc němčinu v sekundě, čímž celkový počet hodin odučených v jednom týdnu byl 16.¹² Tím, že učil začátečníky,¹³ měl dostatek času na získání zkušeností a pedagogických dovedností, jež pak v plném rozsahu uplatnil za svého desetiletého působení na českém gymnáziu v Opavě. Už během svých učitelských začátků přispíval do různých časopisů (Zlatá Praha, Literární listy,

⁸ HRUBÝ, Timothej: *Studie o Calderonovi*. Světozor, 15, 1881, č. 21, s. 243; č. 22; s. 255; č. 3, s. 274; č. 24, s. 287; *Cađena, Peregrin Marcia: Odepření*. Přel. Tim. Hrubý. Zlatá Praha (dále jen ZP), 2, 1885, s. 568–570, 585–586.

⁹ V 5. výroční zprávě gymnázia je v seznamu pedagogických sil pro daný školní rok uveden pod jménem Jan Hrubý (s. 19), následujícího roku již jako Jan Timothej Hrubý, později již jen jako Timothej Hrubý.

¹⁰ Karel Rupert (1853–1916), po vykonání zkoušky učitelské způsobilosti působil na gymnáziu v Praze Žitné ul., v Rychnově nad Kněžnou a dvacet tři roků na gymnáziu v Klatovech.

¹¹ Viz 5.–7. výroční zpráva c. k. vyššího st. gymnasia ve Valašském Meziříčí pro léta 1884/85, 1885/86, 1886/87.

¹² Ve školním roce 1884/85 učil týdně celkem 15 hodin, 1885/86 také, 1886/87 hodin 16. Viz 5. – 7. výroční zpráva c. k. vyššího st. gymnasia ve Valašském Meziříčí pro léta 1884/85, 1885/86, 1886/87. Při srovnání s hodinovými dotacemi jiných členů profesorského sboru lze konstatovat, že se pohyboval spíše při dolní hranici průměru hodinové dotace na osobu a týden. Mohlo to být dáno mj. větším počtem učitelů klasických jazyků na škole oproti učitelům vyučujícím jiné předměty (dějepis, zeměpis či přírodovědně zaměřené předměty).

¹³ *Osnova učebná ve předmětech závazných a jazyku německém*. 5. výroční zpráva c. k. vyššího st. gymnasia ve Valašském Meziříčí 1884/1885, s. 20 k tomu sděluje: „Při vštěpování tvarů v paměť žáků pilně dbáno správného přízvuku slov i délky slabik; gramatická cvičení souvisela co nejúžeji s četbou; slůvka vštěpována v paměť pilným převáděním ústním i písemným z jazyka českého na jazyk latinský; při jménech podstatných vyloženy význam a vazba obyčejných předložek; při slovesech infinitiv, jenž se pojí se zvláště důležitými slovesy a přísudkovými jmény přídavnými, a konjunktiv u některých spojek příčinných, účelných, výsledných a podmínečných.“

Ruch) drobnými články, jimiž se snažil přiblížit znalosti antické kultury i její každodennosti laickému čtenáři.¹⁴

Významným předělem v Hrubého profesní dráze byl školní rok 1887/88, kdy byl povolán jako náměstný učitel na české matiční gymnázium v Opavě¹⁵ a na jeho místo ve Valašském Meziříčí nastoupil náměstný učitel Antonín Nevole,¹⁶ který předtím byl členem profesorského sboru na českém gymnáziu v Přerově.

Opava, centrum Rakouského Slezska, byla místem, kde se české školství rodilo jen velice pomalu a za složitých podmínek. Ačkoli po českých školách obecných i středních bylo voláno již od šedesátých let 19. století, kdy se kolem profesora Antonína Vaška, působícího na německém opavském gymnáziu, seskupili lidé stejného smýšlení, plní obrozeneckého nadšení pro českou věc, jednání na zcela německé opavské radnici, slezské zemské školní radě i ministerstvu kultu a vyučování ve Vídni se protahovala, často s odmítavým výsledkem.¹⁷ České gymnázium tak bylo po několikaletých peripetiích otevřeno

¹⁴ HRUBÝ, Timothej: *Pessimism v poesii starořecké*. ZP, 1, 1884, s. 239; Týž: *Básničky starořecké*. ZP, 3, 1885/86, s. 550–551, 567, 582–583, 598–599; Týž: *Kritika ve starověku*. Literární Listy (dále jen LL), 7, 1886, s. 3–8, 22–25, 39n., 89–90, 105–106, 120–122, 136–138, 155–156, 188–189, 204–206, 221–222, 234–236, 257–259, 284–285, 301–302, 316–317; Týž: *Kult básníků starověkých*. Lumír, 14, 1886, s. 253–255, 266–269; Týž: *Milenky básníků antických*. Ruch, 8, 1886, s. 180, 182–184, 202–203 atd.; Týž: *Saturnalie*. Ruch, 8, 1886, s. XVIII – XXII; Týž: *Tyrteus*. ZP, 4, 1886/87, s. 646–647, 663–664.

¹⁵ Jmenován byl výnosem c. k. zemské školní rady ze dne 21. října 1887, č. 2826. 5. programm českého gymnasia v Opavě 1888, s. 38.

¹⁶ Antonín Nevole (nar. 1861) na ústavu ve Valašském Meziříčí strávil celkem pět let (1887/88–1891/92), aby svou profesní kariéru po místu profesora na slovanském gymnáziu v Olomouci završil v letech 1914–1923 ředitelským místem na gymnáziu v Třebíči.

¹⁷ „Jest zajímavé, jakými důvody se bránila zemská školní rada postátnění, majíc se vyjádřiti o žádosti Ú.M.Š. Nejen že poukazovala na nevhodnost umístění gymnasia v něm. Opavě, v níž český živel jest slabý, nemaje ani jednoho člena v obecním zastupitelstvu, nejen že navrhovavla jeho přeložení do Klimkovic, do Ostravy (Polské, později do Moravské) nebo do Frýdku (později od toho upustila z obavy před počestněním tohoto města), nejen že v malé zemi jako jest Slezsko nelze prý uspokojiti všechny tři národnosti z důvodů finančních a technických (ovšem německá národnost byla uspokojena měrou vrchovatou), ale jednotliví členové neštítily se při své nenávisti k českému gymnasiu ani výroků, že české školy vychovávají jen vzdělaný proletariát, kandidáty socialistů.“ NOVÁK, Ludvík: *Bojem a utrpením, strádáním a odříkáním k radostnému rozkvětu*. In: Padesát let českého gymnasia v Opavě. Vyd. Ludvík NOVÁK, Josef SKYPA, Josef STAVĚŘ. Opava 1933, s. 35.

K dějinám českého gymnázia v daném období, k boji o jeho založení i udržení viz mj. HAUER, Václav – FÜRST, Josef: *Dvacet pět let českého gymnasia v Opavě*. 25. program c. k. st. gymnasia v českou řeč vyučovací v Opavě 1907/1908, s. 2–27; HAUER, Václav: *Úkol českého gymnasia v Opavě*. In: Padesát let českého gymnasia v Opavě, s. 53–59; NOVÁK, L.: c. d., s. 9–52; GAWRECKI, Dan: *Z dějin českého gymnázia v Opavě*. In: 100 let českého gymnázia v Opavě. Opava 1983, s. 13–37.

až ve školním roce 1883/84, když proti odporu Němců, školských úřadů ob-sazených úředníky nakloněnými germanizaci školství a ministerstvu musel zasahovat svým výrokem i říšský soud.¹⁸

Jednotlivé třídy soukromého (matičního) českého gymnázia byly postupně otevírány jen díky tomu, že jeho provoz, budova i platy profesorského sboru byly zajišťovány z finančních prostředků Ústřední matice školské v Praze, jež v tomto úzce kooperovala s Maticí Opavskou, založenou zejména za účelem podpory českého školství ve Slezsku roku 1877. Šlo tedy o ústav, jenž nebyl financován z prostředků státu,¹⁹ jehož jednotlivým ročníkům bylo udělováno právo veřejnosti na základě důkladných inspekcí, právo maturitní v roce 1891 a první ředitel, profesor slovanského gymnázia v Olomouci Vincenc Prasek,²⁰ po celou dobu, kdy stál v čele opavského ústavu, musel každoročně žádat ministerstvo kultu a vyučování o poskytnutí dovolené pro výkon ředitelské funkce, aniž by věděl, zda mu bude pro příští rok vydáno či nikoliv.²¹ Pozice vedení školy, členů profesorského sboru, ale i studentů gymnázií navštěvujících

¹⁸ Šlo o druhou žádost podanou Maticí Opavskou do Vídně v roce 1882. K ní blíže HAUER, V. – FÜRST, J.: c. d., s. 6.

¹⁹ „Sbor vida, že dosavadní snahy, aby ústav byl sestátněn, potkaly se s nezdarem, že neznává se ani reciprocita, že když některý člen hlásil se na ústav veřejný, přijat byl za skutečného učitele bez počítání let ztrávených ve službách matičních nebo nabízeno mu místo suplentské, přistoupil proto k fondu, že tím aspoň se mu dostati měla náhrada za strávená léta ve službách matičních a že by rodina aspoň něco dostala, kdyby snad některý člen zemřel. Skutečně zemřel prof. Timothej Hrubý, jehož rodině odbytné vyplaceno bylo, které ovšem nenahradilo pense vyměřené vdovám po učitelích na ústavech státních a nestačilo na výživu rodině.“ Tamtéž, s. 14–15.

Gymnázium bylo postátněno po dlouhých bojích císařským výnosem v prosinci 1898. Kromě výše uvedené literatury také ONDERKOVÁ, Jana: *České střední školství v Opavě na přelomu 19. a 20. století*. In: Sborník k dějinám města 5. Opava 2006, s. 64–69.

²⁰ K profesoru Praskovi a jeho mimořádně plodné práci existuje velké množství článků. Lze odkázat na monografii ŠIL, Jiří: *Vincenc Prasek (1843–1912)*. Opava 2010. Ta obsahuje jak podrobný seznam Praskových prací, tak i sekundární literaturu k jeho osobě a činnosti. Ačkoli jeho dílo obsahuje zejména historické příspěvky, i na něj vzpomínali účastníci jeho hodin latiny s láskou. „Vzpomínáme na něho jako na horlivého a nadšeného profesora filologa, který kritickým nožem etymologa pitval každé slůvko a sledoval jeho vývoj od sanskritu počínaje a lašským dialektem na Opavsku konče. Dále jako na originálního metodika a didaktika, který ve vyučování filologie šel vlastními cestami, jimž jsme u jiných profesorů nebyli zvyklí. A konečně jako na dobrého člověka, o němž u žáků platilo: Poena metusque aberant ... Nec supplex turba (studiosorum) timebat magistri ora sui, poněvadž byl ke studentům tak shovívavý, že si toho ani nezasluhovali.“ KLAPETEK: *Dvě vzpomínky na ředitele V. Praska*. In: Padesát let českého gymnasia v Opavě, s. 77–80 (zde s. 77). Vyd. NOVÁK, L., SKYPA, JOS., STAVAR, FR. Opava 1933.

²¹ Pro školní rok 1894/95 Vincenc Prasek již povolení ministerstva neobdržel. Musel se vrátit zpět na slovanské gymnázium do Olomouce a zatímčím, od roku 1897 definitivním ředitelem školy byl jmenován Josef Fürst, jenž vyučoval přírodovědné předměty.

byla tedy komplikovaná a vůči opavské veřejnosti i školským úřadům neustále obhajovaná. Profesor Václav Hauer,²² sám klasický filolog, charakterizoval cíl českého gymnázia v Opavě takto: „Úkol gymnasia byl týž jako všech gymnasií, vštěpovati žákům vědomosti všeobecné a připravovati je k studiím na vyšších školách. Jak profesori vyplnili tento úkol, mohou posouditi jen sami žáci. Prospěch jejich byl výsledkem nejen dovednosti a svědomitosti učitelů, nýbrž i píle a schopností žáků samých. To, že profesori konali svou povinnost, nelze jim přičítati za zásluhu, vzdělávati žáky bylo jejich povoláním. Že mnozí odchovanci zaujali vynikající místa na veřejnosti, jest následek jejich vlastní práce a sebevzdělání na základě přípravy, které se jim dostalo na gymnasiu. Druhým úkolem gymnasia bylo pokračovati v intencích buditelů národních, povzbuzovati k vědomí národnímu, k lásce k českému jazyku, zkrátka vychovávatí nacionálně i ve škole i mimo školu. Ta činnost profesorů již souvisela těsně s činností spolků založených v Opavě.“²³ Škola měla oproti jiným podobným ústavům založeným Ústřední maticí školskou ještě jednu zvláštnost: německý jazyk byl povinným předmětem, což mj. vycházelo z faktu, že němčina byla ve Slezsku povinná i na obecních školách.²⁴ Požadavek vynikajících znalostí tohoto jazyka se projevil mimo jiné i při jedné inspekci, jež se týkala hodiny latiny Timotheje Hrubého.²⁵

²² Václav Hauer (1860–1940) patří k významným osobnostem Opavska. Na gymnáziu učil češtinu jako hlavní, latinu a řečtinu jako vedlejší předměty. I jemu se opavské gymnázium stalo celoživotním osudem, když na něm učil v letech 1888/89–1926. Ve svých člancích se zabýval historií Slezska, dialektem, národopisem, psal o významných osobnostech opavského veřejného a kulturního života. Byl předsedou Matice Opavské, redaktorem jejího Věstníku.

²³ HAUER, V.: c. d., s. 55–56.

²⁴ V roce 1872 bylo vydáno nařízení zemské školní rady v Opavě, nazvané dle jeho původce, zemského školního inspektora ze Slezsku lex Zeynek, jímž němčina byla zavedena povinně na všech českých i polských školách od nejnižšího stupně, přičemž na vyšším se učilo pouze německy. Jediným českým středním ústavem bylo tedy české gymnázium v Opavě, které až o mnoho let později následovalo soukromé reálné gymnázium v Orlové. KÁDNER, Otakar: *Vývoj a dnešní soustava školství*. 1. díl. Praha 1929, s. 172.

²⁵ HAUER, V.: c. d., s. 56: „Na gymnasiu tato tendence se ukázala, když při jedné návštěvě úřední žáci museli hned z latiny překládati do němčiny bez přípravy.“ Celou příhodu líčí velice podrobně ve svém příspěvku do jubilejního sborníku bývalý student gymnázia a přímý účastník události Leopold Šrom. ŠROM, Leopold: *Inspekce na českém gymnasiu v Opavě v prvních osmi letech*. In: Padesát let českého gymnasia v Opavě, s. 66: „... mohu bez nadsázky říci, že jsme při inspekci ukázali vždy pěkné vědomosti. O to se postarali svědomitě naši výborní profesori, kteří ze všech sil se snažili, abychom v jednotlivých předmětech co nejvíce prospívali. Ale rovněž i my žáci jsme se po dobu inspekce hodně tužili, vědouce od svých profesorů, jak na výsledku inspekce záleží.“ U Hauerem zmiňované události šlo o to, že v roce 1891 při inspekci dr. Konvaliny, dříve ředitele gymnázia ve Vídni, který na rozdíl od svých předchůdců uměl česky, protože byl z Moravy, s ním do třídy, kde Timothej Hrubý učil právě latinu, vstoupil ještě jeden pán. Ten zalistroval v Horatiiovi, kterého právě překládali, vybral si libovolně místo

Do tohoto nacionálně rozbouraného prostředí nastoupil mladý učitel horující pro antiku, klasické jazyky, naplněný touhou předat co nejvíce získaných vědomostí svým studentům. Na ústavu působil deset let, až do své smrti, když poslední školní rok (1896/97) mu byla ze zdravotních důvodů udělena dovolená, kterou využil k ozdravnému pobytu v Gorici, jenž mu ale bohužel nepomohl. Podobně jako na valašskomeziříčském gymnáziu i zde učil latinu, češtinu a němčinu, a to jak v nižších, tak i vyšších ročnících. A činil tak způsobem, který v té době nebyl zcela obvyklý a dal jeho svěřencům možnost srovnání přístupu k probírané látce i k nim, a to i v rámci jedné a téže školy.²⁶ Dokladem toho, že absolventi školy vzpomínali na profesora Hrubého s láskou, respektem i uznáním jeho pedagogických snah, jsou vzpomínky, jež mu věnovali ve sbornících vydaných k výročí založení gymnázia. Emil Cigánek, jdoucí coby profesor latinského a českého jazyka ve stopách svého učitele, pozdější ředitel gymnázia v Hranicích, jej ocenil těmito slovy: „V klasické filologii prof. Hrubý nás připoutával k studiu latiny pěknými básnickými překlady latinských autorů a stejně jako prof. Novák²⁷ neulpíval jen na bezduchem odříkávání a zkoušení slovíček a na těžkopádném překladu, nýbrž snažili se vzbudit náš zájem pro antickou kulturu výkladem o její podstatě. Zvláště poutavé byly výklady o antické filosofii prof. Nováka, škoda jen, že snaha po hlubším proniknutí antiky se mýjela výsledkem, poněvadž přece

a chtěl na studentovi, aby mu je oddeklamoval a přeložil. Ten začal překládat do češtiny, načež byl neznámým upozorněn, že má rovnou z latiny překládat do němčiny (bez ohledu na to, že šlo o český ústav). Neznámý tak vyzkoušel namátkou čtyři studenty a odešel. Prof. Hrubý nato řekl svým studentům: „Hoši, to jste se drželi; pan ředitel bude mít radost, až mu budu vykládati, jak jste to krásně provedli. Víte, kdo byl ten neznámý pán? Byl to dvojnásobný doktor, filosofie a práv, Jäger, nově jmenovaný zemský prezident ve Slezsku. Takový prezident je sice veliký a mocný pán, ale v jiné zemi než ve Slezsku by si nesměl dovoliti, dáti si překládati na českém ústavu Horáce přímo z latiny do němčiny.“ Tamtéž, s. 67.

²⁶ „Řečtině ve 4. třídě nás učil pan profesor Krejčí. Ještě teď, kdy píši tyto řádky, zmocňuje se mne pocit jakési tlumené úzkosti, jaký jsem prožíval v jeho hodině před – 40 lety. Profesor Krejčí byl pán nevysoký, silné postavy, byl vždy vyžehlený, nosíval bílou kravatu a pod ní v košili zlatý knoflíček. Přísně odměřený býval každý jeho krok, pomalý každý jeho pohyb, a rozhlédl-li se po třídě sýma velkým očima, ozbrojenýma skřipcem se silnými skly, chlapcům se tajil dech. Nikdy, nikdy neviděli jsme, že by se na nás pousmál, nikdy s nikým nezažertoval, v jeho hodině panovalo až trapné ticho. – Vytáhl-li z kapsy notes, obcházel nás hrůza. Poznámek na začátku hodiny do třídníku učivo, vyvolal bez jakéhokoli úvodu některého studenta a počal ho zkoušet slovíčka. Nedovedl-li hned odpovědět, pan profesor počkal, čekal – ach, to čekání bylo ostatním studentům tak nepříjemné! – pak volně ukázal prstem na jiného žáka, po případě třetího, čtvrtého, až obdržel odpověď správnou. Pak zkoušel původně vyvolaného dále.“ ŠOBR, Julius: *Z mých vzpomínek*. In: Padesát let českého gymnasia v Opavě, s. 74.

²⁷ Profesor František Novák (nar. 1859) působil na českém gymnáziu v Opavě v letech 1885–1923, tedy až do svého odchodu do penze. Učil latinu, řečtinu, češtinu a němčinu.

jen příprava, často velmi těžká, na překlady klasiků zabírala nejvíce času.²⁸ Oblíben byl také mezi svými kolegy, čemuž dal průchod profesor Josef Krejčí²⁹ v nekrologu uveřejněném v 15. programu školy pro školní rok 1897/98.³⁰

Zkušenosti, které získal při výuce latinského jazyka prakticky ve všech ročnících gymnázia, jej podnítily k další překladatelské aktivitě, ale donutily ho i zamyslet se nad stavem a kvalitou učebnic,³¹ překladů, knih, které byly studentům českých středních škol k dispozici. Konstatoval s lítostí, že ve srovnání s německými středními školami ty české mají velké zpoždění, když v jejich učitelských i žákovských knihovnách chybí mnohé učebnice, dějiny antické literatury, mytologie, překlady základních autorů píšících řecky a latinsky. Z překladatelů své doby si nejvýše cenil již zemřelého Jindřicha Niederleho, kterého pokládal za „nejduchaplnějšího a nejschopnějšího“, z žijících pak vysoce hodnotil, byť s výhradami, Hynka Mejsnara.³²

²⁸ CIGÁNEK, Emil: *Po padesáti letech*. In: *Padesát let českého gymnasia v Opavě*, s. 64.

²⁹ Profesor Josef Krejčí (nar. 1860) učil v Opavě klasické jazyky v letech 1884–1906. Byl též literárně činný, když do výročních zpráv přispěl článkem *O tropech u Demosthena*. (2. program českého nižšího gymnasia v Opavě 1885, s. 1–33) a do řady Klassikové řečti a římské, vydávané profesorem Hrubým, přeložil jako třetí sešit řady Ciceronův spisek *Laelius*. *Přátelství*. Praha 1892.

³⁰ „V obou místech svého zdárného působení získal sobě trvalých sympatií nejen v nejužším kruhu školském, nýbrž i v širší společnosti, kdež oblíben byl pro vzácnou svou bodrost, laskavost a veselou povahu. I za dob, kdy již podryty byly základy jeho zdraví, nevysýchal zdroj jeho veselosti; svým jadrným vtípem a rázovitým humorem dovedl neobyčejně pobavit a stával se společníkem vždy hledanějším. Byl každému milým a měl snad jen jediného nepřítele, a to – literárního, s nímž vedl až do poslední téměř chvíle prudký zápas.“ KREJČÍ, J.: *c. d.*, s. 21. Poznámka o literárním nepříteli je namířena na Hrubého profesora z dob univerzitních studií Josefa Krále, jenž se k překladům svého žáka stavěl poměrně kriticky (viz níže). Současně jasně ukazuje, na čí straně byly sympatie pisatele nekrologu, a možná i většiny opavského profesorského sboru.

³¹ Že si nedostatek učebnic a další odborné literatury uvědomovali i jiní učitelé, o tom svědčí slova klasického filologa Františka Krška (1854–1928), který byl mj. v letech 1901–1918 zemským školním inspektorem, a tak poměry na středních školách znal velmi dobře. KRSEK, František: *Klasobraní po poli školství gymnasiálního hledíc po přednosti ke starým jazykům*. Listy filologické (dále jen LF), 11, 1884, s. 142–149, 308–318, 468–471 (zde s. 146). „Řekne se snadno: Sedni a napiš dobrou školní knihu! ale neplní se tak snadno. Pravidelně několik pokusů dříve státi se musí, nežli knihy dobré školám našim se dostane; a při pokusech těch k tomu zvláště povolané bohatá zkušenost i hluboké přemýšlení vésti má, aby nikoli kvapně a jako na zakázku, nýbrž rozvážně pracující na tom poli záslužným, ač obtížným, slušných úspěchů docházeli!“

³² HRUBÝ, Timothej.: *Mezery v naší literatuře. Povšechné črty*. LL, 6, 1885, č. 8, s. 90–92; Týž: *O překládání našich z literatur klasických*. LL, 6, 1885, č. 1, s. 3–7: „Nepopiratelnou předností všech překladů Mejsnarových jest věrnost. Největší vadou jest jakási nejasnost, neelegance v podávání vět, kostrbatost průzračných básní homérských nehodná. Velikou a při největší části čtenářův až příliš pocítovanou vadou jsou velmi mnohé, s jakousi okázalostí užívané provincialismy a nemotorná slova složená. ... Překladatel patrně se nevmyslil před širší obecnost, jinak by těchto osobních zvláštností ... byl pominul. Není zajisté třeba po Niederlovi,

Rozhodl se tedy sám přispět svým dílem, a to jak vydáváním překladů významných řecky a latinsky píšících autorů (jejich celých děl), tak i publikováním menších ukázek z jejich děl v časopisech (viz seznam jeho prací). V letech 1891–1892 tak přeložil čtyři a vydal pět svazků řady,³³ jež měla být vydávána „ve volných lhůtách“ a byla nazvána *Klassikové řečtí a římstí v rouše českém*. Ta měla již své předchůdce v Kvíčalově *Bibliothéce klasiků řeckých a římských*,³⁴ a od roku 1886 ve *Sbírce klasiků řeckých a římských v překladech českých*, kterou pořádal Josef Král.³⁵ Hrubého řada, vydávaná nakladatelstvím Höfer & Klouček v Praze, byla určena širší veřejnosti, „aby každému, kdo škol těch (gymnázia – pozn. aut.) nenavštěvoval, bylo možno při chuti a lásce k věci nabýti téhož rozhledu, jakého gymnasia svým chovancům poskytují, a to bez velkých obětí a obtíží“. Opavský týdeník počín mladého učitele přivítal vřelými slovy: „Mladistvá nakladatelská firma Höfer a Klouček podníná se důležitého podniku literárního pro národ náš. Překlady klasikův římských, ať básníků či prozaikův, pořizovány a vydávány byly u nás doposud jen od filologů pro filology, nikomu doposud nenapadlo učiniti četbu tuto přístupnou také širšímu obecnstvu. A předce jest literatura klasických národů základem, na němž odchováni všichni moderní národové. Tím se stávalo, že ta část inteligence, která odchována byla na jiných učilištích, nežli jsou gymnasia, nerada sahala po takových překladech, ve kterých na každém řádku potkávala se s nějakým filologickým koníčkem, s nějakou libůstkou toho kterého pana překladatele, který filologické důkladnosti a přesnosti namnoze obětoval srozumitelnost i krásu díla. Aby tato vada se odstranila a klassikové řečtí a římstí stali se přístupnými i nejširším vrstvám našeho obecnstva, jalo se zmíněné nakladatelství vydávati sbírku překladů nejlepších plodů bohaté literatury Řekův a Římanův. Sbírká tato má být jak jen možno populární, srozumitelnou pro různé čtenářstvo české. Toho má se dosíci jasností v textu a lehkostí v slohu, jakož i opatřením hojných výkladů v poznámkách. ... Redakce sbírky té byla svěřena professoru

Nebeském a jiných, a zejména nyní, kdy máme brilantní mluvu Vrchlického, Čecha, Hejduka, utíkat se k slovům a obrátům nesrozumitelným a podivným.“ (zde s. 6)

³³ V řadě vyšla tato díla, s výjimkou seš. č. 3, kdy Ciceronův spis *Laelius, O přátelství* přeložil Hrubého kolega Josef Krejčí (*Klassikové řečtí a římstí v rouše českém*, seš. 3). Praha 1891. 47 s. Z Hrubého překladatelské dílny vyšly: *Tragoedie Sofokleovy. Oidip král*. (*Klassikové řečtí a římstí v rouše českém*, seš. 1). Praha 1891. 52 s.; *Tragoedie Sofokleovy. Antigona*. (*Klassikové řečtí a římstí v rouše českém*, seš. 2). Praha 1891. 46 s.; *Tragoedie Sofokleovy. Oidip na Kolóně*. (*Klassikové řečtí a římstí v rouše českém*, seš. 4) Praha 1891. 63 s.; *Řeči Marka Tullia Cicerona za básníka Archiu a za Milóna*. (*Klassikové řečtí a římstí v rouše českém*, seš. 5) Praha 1892.

³⁴ Řada byla vydávána v letech 1861–1880 a vyšlo v ní 74 sešitů.

³⁵ *Sbírka klasiků řeckých a římských v překladech českých*. Athenaeum, 7, 1890, odd. *Klassická filologie*, červen, s. 274–275.

Timotheji Hrubému, který v oboru klassické filologie vyniká znamenitým rozhledem, jako obratný překladatel děl básnických již nejednou se osvědčil a pro sbírku tuto zabezpečil si spolehlivé spolupracovníky z okruhu povolanych.³⁶

Tento citát velmi dobře charakterizuje způsob, kterým profesor Hrubý k překladům přistupoval. Byl již od studentských let zapálen pro svět anti-ky, klasické jazyky a jeho snahou bylo zpřístupnit ji co největšímu množství čtenářů, ať již to byla laická veřejnost či studenti. Díky svému talentu vládl slohem lehkým, přístupným, v němž mnohdy – ovlivněn současnou poezií, na kterou v reakci na recenze zejména prof. J. Krále – i odkazuje, neváhal při překladu využít i výrazy a spojení, jež neodpovídaly zcela přísným zásadám filologického překladu a některými klasickými filology byly shledávány jako nepřípustné. Hrubého bývalý mentor na univerzitě v Praze, řádný profesor klasické filologie Josef Král,³⁷ byl proto jeho trvalým kritikem, uznávajícím sice Hrubého překladatelské kvality, jež však měl, dle jeho mínění, doplnit přesností překladu i výrazů (zkráceně řečeno).

Celý spor se začal odvíjet od Králový recenze Hrubého díla *Ze života básníků antických. Paběrky Timotheje Hrubého*,³⁸ jež vyšlo v roce 1888 se záměrem: vyložit širší veřejnosti přístupnou formou zajímavé stránky života a působení starověkých básníků. Dle profesora Krále Hrubý na takovýto úkol neměl. Vy-
týkal mu, že využil nejen vlastní četbu, ale čerpal i ze starších, již zastaralých spisů. Nicméně svou kritiku zakončil poměrně smířlivě slovy: „V textu je hojně míst básnických, p. Hrubým přeložených. V překládání má p. Hrubý značnou zběhlost a mohl by překládati dokonale, kdyby překládal bedlivěji ... a kdyby

³⁶ Opavský Týdenník ze dne 4. 4. 1891. Podobně nadšeně reagovaly i Učitelské noviny ze dne 6. 5. 1891, Valašské hlasy ze dne 26. 4. 1890, Národní Listy ze dne 25. 4. 1891.

³⁷ Svůj postoj k českým překladům klasických autorů J. Král objasnil v KRÁL, Jan: *Dodatek ke kritice*. LF, 16, 1889, s. 301–318 (zde s. 317): „Od let nese se má snaha k tomu, aby se u nás vědecká literatura zdokonalila a zmohla. Síly své věnoval jsem téměř výhradně české literatuře a hleděl jsem a hledím, pokud mi síly stačí, odpomoci nedostatku děl školních i vědeckých i dobrých překladů starých památek a seznamovati filology klassické aspoň v hrubých rysech s pokroky naší vědy, věda dobře, jak těžko je může stopovati ten, kdo je mimo Prahu. V této snaze mne nepodporuje nikdo z mých kolegů tak, jak by mohl; celé to břímně spočívá téměř jen na mých bedrách. Této snaze věnoval jsem mnoho času a pomáhal každému ochotně – také často p. Hrubému –, v čemkoli se ke mně obrátil, aniž jsem za to žádal nějakých důků, ba spíše jsem hleděl obvyklé u nás veřejné díky za každou sebe menší službou zamezovati. ... Z této snahy po zlepšení vyplynula má, systematická činnost kritická. Všecky mé kritiky bez výjimky plynuly z mého hlubokého přesvědčení, ať dobrého ať nedobrého. Tvrdí-li kdo opak, dopouští se lichých insinuancí.“ Profesor Král v souvislosti s neochotou kolegů jít při kritice se svou kůží na trh zmínil i fakt, že dva z nich (nejmenované) žádal o recenzi Hrubého díla, a, byv odmítnut, teprve pak napsal recenzi sám.

³⁸ HRUBÝ, T.: *Ze života básníků antických. Paběrky T. Hrubého*. (Moravské bibliotéky č. 31) Velké Meziříčí 1888.

se naučil dobře rhythmice a metrice. ... Škoda tak pěkné myšlenky, kterou p. Hrubý pojal, ale nepěkně provedl. Chce-li naší literatuře prospěti (a o dobré vůli této nepochybuji), nesmí příště psáti takto – stans pede in uno.“³⁹

Tato kritika však odstartovala rozepře s profesorem Králem,⁴⁰ jež se táhly celým Hrubého dalším dílem jako červená nit. Dnes lze těžko říci, co vše stálo za jeho prudkou reakcí na slova svého bývalého učitele. Svou roli mohlo sehrát přesvědčení, že tak, jak koná, koná správně, mohla zasáhnout i určitá ješitnost autora, poněvadž v překládání nebyl žádným nováčkem a většinou se mu dostávalo kladných ohlasů,⁴¹ přispět svým dílem mohla i napjatá, až xenofobní atmosféra panující v Opavě vůči všemu českému. Svým názorům oponujícím profesoru Královi dával průchod v příspěvcích do Národních listů, ale i do časopisu České museum filologické, jehož redaktorem byl Králův kolega na univerzitě Jan Kvíčala, na jehož „neloajálnost“ vůči vysokoškolskému kolegovi si Král v recenzích také stěžoval. Smutným důkazem antagonismu obou je fakt, že, když Timothej Hrubý zemřel a na jeho smrt bylo, byť třeba i krátce, upozorněno v různých časopisech,⁴² profesor Král mu jako bývalému žákovi vzpomínku nevěnoval.

Na kritiku sbírky *Klassikové řečtí a římští v rouše českém* reagoval Timothej Hrubý spiskem *Obrana sborníku „Klassikové řečtí a římští v rouše českém“ proti Prof. Dr. J. Královi: obrázek z našich literárních poměrů*⁴³ a profesor Král kontroval spolu s R. E. Karrasem⁴⁴ *Odpovědi na obranu sborníku „Klassikové řečtí a římští v rouše českém“ vydaném Tim. Hrubým*.⁴⁵ Jakýsi objektivní pohled se snažil do rozbourěných debat vnést autor uveřejňující svou recenzi Hrubého *Obrany sbírky* v Literárních Listech pod zkratkou ž.: „Prof. Hrubý je patrně proti prof. Královi předpojat pro nepříznivou recenzi, již Král uveřejnil v „listech filolog.“ r. 1889 o spisku „Ze života básníkův antických“, jemuž bez obalu vytknul hrubé chyby v něm se naskytající, ale jistě s nejlepším úmyslem, jak svědčí některé věty v recenzi té; kritika byla bezohledná a tím i spravedlivá. Od té doby

³⁹ Recenze prof. Josefa Krále v LF, 16, 1889, s. 52–55 (zde s. 55).

⁴⁰ Reakcí na Královu kritiku byly mj. články T. Hrubého otištěné v Národních Listech.

⁴¹ Recenze na dílo *Ze života básníkův antických*. LL, 10, 1888/1889, č. 1, s. 16 (P. Váňa).

⁴² Osvěta, 29, 1899, s. 160–161 (J. L. Turnovský); *Hrubý Timothej*. ZP, 15, 1897/98, s. 216; VČP, 5, 1897/98, s. 178; Kvíčala, J.: c. d., s. 78–80.

⁴³ HRUBÝ, T.: *Obrana sborníku „Klassikové řečtí a římští v rouše českém“ proti Prof. Dr. J. Královi: obrázek z našich literárních poměrů*. Praha 1892.

⁴⁴ Jde o pseudonym, který používal profesor Jan Novotný, též klasický filolog. Byl „odtajněn“, poněvadž Timothej Hrubý podezříval Josefa Krále, že napsal i jeho recenzi (LF, 19, 1892, s. 145–153).

⁴⁵ KRÁL, Josef – KARRAS, R. E.: *Odpovědi na obranu sborníku „Klassikové řečtí a římští v rouše českém“ vydaném Tim. Hrubým*. Praha 1892.

nejspíše myslí prof. Hrubý, že se mu zúmyslně vytýká, čeho nezavinil, a odtud jeho předpojatost. Pravda, kritiky Královy byly a jsou řízné; ale – spravedlivé a bezohledné. U něho není přijímání osob, a mnozí, mezi nimi i pan Hrubý, měli již vícekrát příležitost o tom se přesvědčiti. A podivno – právě této okolnosti užívají leckteří jako zbraně proti němu. Kritiky takové bylo a jest u nás třeba, nechceme-li se jiným státi směšnými, a literatura česká může býti vděčna prof. Královi, že tím více než kdo jiný u nás vytříbil kritický soud a způsob práce.⁴⁶

Nicméně, Králova kritika neodradila mladého klasického filologa od dalších snah o zpřístupnění děl klasických autorů širší veřejnosti i studentům. Velmi dobře si uvědomoval problémy, s nimiž se studenti při výuce klasických jazyků, v jeho případě latiny, setkávali.⁴⁷ Zamýšlel se nad obsahem povinné četby, jež byla předepsána Instrukcemi ministerstva kultu a vyučování⁴⁸ a na základě vlastní zkušenosti se přikláněl k některým změnám. V 5. programu gymnázia například vydal překlad básníka Tibulla,⁴⁹ kterého by sám doporučil jako autora vhodného ke školní četbě.⁵⁰ U Marka Tullia Cicerona,

⁴⁶ Recenze k HRUBÝ, Timothej.: *Obrana sbírky „Klassikové řečtí a římské v rouše českém“ proti prof. Dru Královi*. LL, 13, 1891/92, č. 15, s. 267–268, ž.

⁴⁷ K tomu srv. VYMĚTALOVÁ, Karla: *Více či méně latiny? Peripetie odborných diskusí na stránkách dobového tisku o způsobu a obsahu výuky latiny na středních školách rakouské monarchie na přelomu 19. a 20. století*. Historica Olomucensia, 47, 2014, s. 117–145.

⁴⁸ V obecně formulovaných zásadách pro četbu byl stanoven mj. i cíl četby: „Die Lectüre der alten Schriftsteller soll, auf genauem grammatischem Verständnis beruhend, die klare Einsicht in den Gedankengehalt und die Kunstform hervorragender Werke der classischen Literatur der Griechen und Römer anbahnen; die sprachliche und reale Seite der Autoren fordern demnach gleiche Berücksichtigung. Eine in grammatischer und lexikalischer Beziehung mit Flüchtigkeit betriebene Lectüre würde zur Oberflächlichkeit führen; eine Behandlung hinwieder, welche es bloß um die grammatischen und lexikalischen Thatsachen zu thun wäre, könnte das zum günstigen Unterrichtserfolg nothwendige lebhafte Interesse der Schüler nicht erwecken, geschweige denn entwickeln und bilden, so dass der Hauptzweck, die Erwerbung classischer Bildung, verfehlt würde. Vom Beginn der Lectüre müssen demnach beide Seiten der Erklärung, die sprachliche wie die reale, gepflegt werden, wenn auch bald die eine, bald die andere, je nach der Bildungsstufe der Schüler und der Beschaffenheit des zu behandelnden Stoffes oder einzelner Theile desselben, überwiegen wird.“ *Lehrplan und Instructionen für den Unterricht an den Gymnasien in Österreich*. 2. Aufl. Wien 1900, s. 38–39.

⁴⁹ HRUBÝ, Timothej: *Z elegií Tibullových*. 5. program českého vyššího gymnasia v Opavě 1888. Věnoval mu také článek, v němž shrnul jeho život a dílo, ale bez ukázek překladu básní. Týž: *Básně Albia Tibulla*. Krok, 7, 1893, s. 286–288.

⁵⁰ „Tibull jest největší římský elegik. Právem zve jej Quintilián elegikem nejvíce vytříbeným a elegantním. On dovedl setrátiti učenost, tehdy obvyklou, a nepachtí se za básníky alexandrijskými, učenosti té holdujícími. Elegie jeho horující v pocitu lásky jsou věrným obrazem prosté a horoucí duše básníkovy a dojmají nás svou něžností, srdečností a nelichotivostí citu, kterýmžto vlastnostem žádný Říman tolik opravdovosti nepropůjčil.“ Týž: *Básně Albia Tibulla*, s. 288. V recenzi na překlad Tibulla v 5. programu gymnázia byl kritizován Aloisem Fischerem, že místo dalších elegií zařadil celý panegyricus na Messalu. I Fischer se vyjádřil kriticky k Hrubého stylu

jenž tvořil jeden z úhelných kamenů povinné četby na škole a jehož práce sám překládal,⁵¹ by zase poopravil výběr doporučené četby.⁵²

Pro české reálky, jež výuku latiny ve svých osnovách neměly, ale v kvintě měly předepsanu četbu klasických autorů v překladu, sestavil *Výbor z literatury řecké a římské v českých překladech*. Tento Výbor vyšel v několikerém vydání, opravován a rozšiřován,⁵³ aby se po Hrubého smrti jeho revize ujal Otmar Vaňorný. Pro české střední školy, zvláště reálky a soukromou četbu, vydal profesor Hrubý *Prameny dějin řeckých v českých překladech*,⁵⁴ o nichž recenzent napsal, že doufá, „že i na gymnasiích bude vhodnou učební pomůckou a doplňkem četby gymnasiijní“.⁵⁵ K praktickému procvičení latinského jazyka byly určeny jeho *Úkoly k překladům z jazyka českého na jazyk latinský*,⁵⁶ které

překladu: „Žádáme na dobrém překladě, aby při veškeré volnosti formy byl věren myšlenkám autorovým, co možná úplně je podávaje; aby čtenářům originálu neznalým, byl srozumitelný a jasný, aby byl plynňý, a konečně, aby – ovšem pokud relativně toho lze dosíci – snažil se i slohový charakter originálu vyjádřiti. Těmto potřebám přítomný překlad jen z části vyhovuje. Pan Hrubý jeví talent překladatelský; avšak, co se týče přesnosti, dlužno rozhodně odmítnouti nešetrnost jeho k autoru.“ Recenze Aloise Fischera v LF, 16, 1889, s. 279–281 (zde s. 280).

⁵¹ HRUBÝ, T.: *Řeči Marka Tullia Cicerona za básníka Archiu a za Milóna*. (Klassikové řeči a římsí v rouše českém seš. č. 5). Praha 1892; Týž: *Marka Tullia Cicerona O nejvyššímu dobru a zlu knihy patery*. (Sbírka spisů filosofických vydávaná I. třídou České akademie 2). Praha 1896; Týž: *Marka Tullia Cicerona Kato Starší o stáří*. Praha 1896.

⁵² Týž: *Cicero v naší četbě gymnasiijní*. VČP, 5, 1898, s. 63–69, 108. Obsah tohoto článku shrnul Josef Hendrich v příspěvku *České práce z didaktiky a metodiky klasických jazyků*. VČP, část pedagogická, 24, 1917, s. 141–154: „Neschvaluje, že Instrukce kladou hlavní váhu na jeho řeči; přihlížejí stále k cizím náhledům připouští z nich de imp. Cn. Pomp., pro Arch., in Cat., in Verrem IV. A V., pro Sulla a zejména se ujmá řeči pro Sextio Roscio Am. Při četbě spisů filosofických a rétorických vyšlapala si gymnasia naše příliš úzkou cestičku; chyba jest, že se nejdůležitější spisy nečtou. Pro nedostatek času měla by se jim věnovati pozornost aspoň při četbě soukromé. Stejně doporučuje Hrubý čísti listy a upozorňuje vždy na vhodná vydání.“

⁵³ *Výbor z literatury řecké a římské v českých překladech pro české reálky*. Přel. J. Kvíčala, Fr. Velišský, E. Novotný, Tim. Hrubý aj. Sest. Tim. Hrubý. Praha 1889; 2. úplně přepr. vyd. Vídeň 1895; 3. nezm. vyd. Vídeň 1899; 4. přepr. vyd. upr. O. Vaňorný. Praha 1903; 5. poopr. vyd. upr. O. Vaňorný. Praha 1906.

⁵⁴ *Prameny dějin řeckých v českých překladech*. Pro české školy, zvláště reálky a četbu soukromou upr. T. Hrubý. Praha 1897.

⁵⁵ Recenze k *Prameny dějin řeckých v českých překladech* in: VČP, 7, 1899/1900, Fr. Ruth. Podobně pochvalně vyzněla recenze in: ČMM, 23, 1899, s. 92–93, R. Naproti tomu Otmar Vaňorný, pozdější upravovatel díla, byl ve své kritice v LF, 26, 1899, s. 127–138 k Hrubého překladům a struktuře díla kritický.

⁵⁶ *Úkoly k překladům z jazyka českého na jazyk latinský*. Ze cvičebnice J. Haulera pro V. a VI. třídu gymnasiijní přel. a upr. Tim. Hrubý. Mladá Boleslav 1889; 2. vyd. Praha – Mladá Boleslav 1890; 3. vyd. Mladá Boleslav 1892; 3. opr. vyd. Praha – Mladá Boleslav 1893; 4. opr. vyd. Mladá Boleslav 1902. Spolu s Janem Šulcem.

se o pár let později objevily i v seznamu učebnic určených pro výuku latiny v kvintě opavského gymnázia (v roce 1908).

Timothej Hrubý zemřel na tuberkulózu ve věku pouhých sedmatřiceti let ve městě, kde začínal a kde si našel i svou životní družku, ve Valašském Meziříčí. Až do poslední chvíle neúnavně pracoval a připravoval různé příspěvky do tisku. V dějinách opavského gymnázia stojí poněkud stranou, poněvadž hlavní pozornost se vždy soustředila především na osobnosti, které svou literární prací přispěly k poznání dějin a národopisu Slezska (V. Prasek, V. Hauer aj.). Nicméně pro klasickou filologii, rozšíření vědomostí o antice i znalosti řecky a latinsky psané literatury mladý profesor udělal velmi mnoho. Lze jej tedy zařadit po bok jiných profesorů středních škol, kteří antickou humanitas šířili nejen mezi svými studenty, ale i širokou veřejností.

Seznam prací profesora Timotheje Hrubého⁵⁷

Články:

Studie o Calderonovi. Světozor, 15, 1881, č. 21, s. 243; č. 22, s. 255; č. 3, s. 274; č. 24, s. 287.

Čarodějný Vergil středověku. Zlatá Praha, 1, 1884, s. 113–114.

Pessimism v poesii starořecké. Zlatá Praha, 1, 1884, s. 239.

O překladech našich z literatur klassických. Literární Listy, 6, 1885, s. 3–7.

Mezery v naší literatuře. Povšechné črty. Literární Listy, 6, 1885, č. 8, s. 90–92.

Básnířky starořecké. Zlatá Praha, 3, 1885/86, s. 550–551, 567, 582–583, 598–599.

Kritika ve starověku. Literární Listy, 7, 1886, s. 3–8, 22–25, 39n., 89–90, 105–106, 120–122, 136–138, 155–156, 188–189, 204–206, 221–222, 234–236, 257–259, 284–285, 301–302, 316–317.

Kult básníků starověkých. Lumír, 14, 1886, s. 253–255, 266–269.

Milenky básníků antických. Ruch, 8, 1886, s. 180, 182–184, 202–203 atd.

Saturnalie. Ruch, 8, 1886, s. XVIII–XXII.

Tyrteus. Zlatá Praha, 4, 1886/87, s. 646–647, 663–664.

Milenky básníkův řeckých. Ruch, 9, 1887, s. 12.

Mravnost v básnictví starořeckém. Literární Listy, 8, 1887, s. 182–183, 203–204, 219n., 234n., 250n., 271n., 300n., 314n., 331n., 347n., 364n., 379n., 395n.

Klassická poesie řecká jako vychovatelka. Komenský, 16, 1888, s. 180–182, 199–201, 230–232.

Censura u Římanů. Světozor, 22, 1888, s. 587–590.

⁵⁷ U některých prací jsou v závorce kurzivou uvedeny údaje o recenzích, které se k dílům profesora Hrubého podařilo dohledat.

Lucretius. Krok, 2, 1888, s. 359, 409.

Z duševní dílny básníkův antických. Literární Listy, 9, 1888, s. 93–94, 127–128.

Hypatia. Kulturní črta z prvních let středověku. Zlatá Praha, 6, 1888/89, s. 558n.

Katull. Krok, 5, 1891, s. 340–343, 381–385, 435–441.

Zoroaster. Příspěvek k dějinám kulturním. Zlatá Praha, 8, 1891, s. 248, 259.

Zur Reform unseres Lateinunterrichtes. Zeitschrift fuer die oesterreichischen Gymnasien, Supplement-Heft zum 42. Jhg. (1891), s. 41–52.

Stans pede in uno (Exegetický příspěvek k Horatiovi). Článek druhý. České muzeum filologické, 2, 1896, s. 276–280; 3, 1897, s. 190–200. (LF, 24, 1897, s. 73–80, Jos. Král)

K Tacitovi. České muzeum filologické, 2, 1896, s. 274–275.

Cicero jako člověk a filosof. České muzeum filologické, 2, 1896, s. 280–285, 386–392.

Cicero v naší četbě gymnasiijní. Věstník českých profesorů, 5, 1897/98, s. 63–69, 109–115.

Ubohý Samaritán. Povídka. In: Čítanka o Valašském Meziříčí. Usp. Jiří Demel. Valašské Meziříčí 1997, s. 12–13.⁵⁸

Knihy:

Obrana sborníku „Klassikové řečtí a římstí v rouše českém“ proti prof. Dr. J. Královi: obrázek z našich literárních poměrů. Praha 1892. (Hlídka literární, 9, 1892, s. 228–229, 312)

Pro školu:

Ze života básníkův antických: paběrky Timotheje Hrubého. (Moravská bibliotéka č. 31) Velké Meziříčí 1888. 223 s. (LF, 16, 1889, s. 52–55, 301–318, Jos. Král)

Úkoly k překladům z jazyka českého na jazyk latinský. Ze cvičebnice J. Haulera pro V. a VI. třídu gymnasiijní přel. a upr. Tim. Hrubý. Mladá Boleslav 1889; 2. vyd. Praha – Mladá Boleslav 1890; 3. vyd. Mladá Boleslav 1892; 3. opr. vyd. Praha – Mladá Boleslav 1893; 4. opr. vyd. Mladá Boleslav 1902. Spolu s Janem Šulcem. (VČP, 15, 1907/1908, s. 340–341)

Výbor z literatury řecké a římské v českých překladech pro české reálky. Přel. J. Kvíčala, Fr. Velišský, E. Novotný, Tim. Hrubý aj. Sest. Tim. Hrubý. Praha 1889. II a 172 s. (LF, 17, 1890, s. 57–59, Jos. Král; Zög, 47, 1896, 903–907, Fr. Kovář; Ped. Rozhledy, 3, 1890, s. 63–65, J. V. Novák; Krok, 3, 1889, s. 429); 2. úplně přepř. vyd. Vídeň 1895. IV a 317 s. (VČP, 3, 1905/96, s. 72;

⁵⁸ Povídka byla napsána v roce 1889 pro valašskomeziříčského tiskaře a nakladatele Josefa Vaňka, a to pod názvem *Ubohý Samaritán*. Obrázek z „čistě německého ledu“.

Zög, 47, 1896, s. 903–907, *Fr. Kovář*); 3. nezm. vyd. Vídeň 1899, 318 s.; 4. přepr. vyd. upr. O. Vaňorný. Praha 1903. (*Přehled*, 2, 1903/1904, s. 9, *AN.*; *LF*, 31, 1904, s. 283–297, 372–385, *Jos. Straka*; *VČP*, 12, 1904/1905, s. 275–277, *F. S.*); 5. poopr. vyd. upr. O. Vaňorný. Praha 1906, 455 s.

Anthologie z básníků římských. Praha 1894. XX a 138 s.

Studentské album – stručné životopisy spisovatelů zastoupených v čítankách pro české školy střední ku potřebě žáků škol středních sest. Tim. Hrubý. Praha 1895. VII a 99 s.

Prameny dějin řeckých v českých překladech. Pro české střední školy, zvláště reálky upr. T. Hrubý. Praha 1897. (*LF*, 26, 1899, s. 127–142, *O. Vaňorný*; *Zög*, 50, 1899, s. 124–127, *Fr. Kovář*; *VČP*, 7, 1899/1900, s. 56, *Fr. Ruth*; *ČMM*, 23, 1899, s. 92–93, *R.*)

Překlady:

Ovidius: *Vybrané básně*. Přel. Tim. Hrubý. Praha 1883.

Q. Horatius Flaccus: *Ody, Epody, Listy, Satiry*. Přel. Tim. Hrubý. Praha 1884.

P. Vergilia Marona *Aeneis* [I 1 – IV 23]. Přel. Tim. Hrubý. Příbram 1884. XX + 76 s. (*Zlatá Praha*, 1, 1884, příl. 146, *Fr. Krsek*)

Z elegií Albia Tibulla [I 1; 10; IV 1]. Přel. Tim. Hrubý. Program českého vyššího gymnasia v Opavě 1888, s. 26–36. (*LF*, 16, 1889, s. 279–281, *Al. Fischer*; *Zög*, 41, 1890, s. 470, *Al. Fischer*)

Řeči Marka Tullia Cicerona za básníka Archiu a za Milóna. (Klassikové řeční a římské v rouše českém, seš. 5) Přel. Tim. Hrubý. Praha 1892. 84 s. (*Athe-neum*, 10, 1893, s. 252–253, *Fr. Krsek*)

Básně Albia Tibulla [I, II, IV 2–14]. Přel. Tim. Hrubý. Krok, 7, 1893, s. 286–312, 368–372, 427–432.

Anthologie z básníků římských. Věnováno J. Vrchlickému. Přel. Tim. Hrubý. Praha 1894. XX a 138 s. (*LF*, 24, 1897, s. 397–398, *Jos. Král*; *VČP*, 1–2, 1894/95, s. 92)

Tragoedie Sofokleovy. Oidip král. (Klassikové řeční a římské v rouše českém, seš. 1) Přel. Tim. Hrubý. Praha 1891. 52 s.⁵⁹

Tragoedie Sofokleovy. Antigona. (Klassikové řeční a římské v rouše českém, seš. 2) Přel. Tim. Hrubý. Praha 1891. 46 s. (*LF*, 33, 1906, s. 145–153, *J. Novotný*; *LF*, 33, 1906, s. 294–329, *Jos. Král*; *LF*, 33, 1906, s. 329–336, *R. E. Karras*)

Tragoedie Sofokleovy. Oidip na Kolóně. (Klassikové řeční a římské v rouše českém, seš. 4) Přel. Tim. Hrubý. Praha 1891. 63 s.

⁵⁹ *Trilogie o Oidipovi*. (I. díl. *Král Oidipus*, II. díl *Oidipus na Kolóně*, III. díl *Antigona*). S použitím překladu Timotheje Hrubého textově a scénicky přepracoval Rudolf Walter. Strojopis b.m.r. [ND v Brně 1926].

- M. T. Cicerona *Kato Starší o stáří*. Přel. Tim. Hrubý. Praha 1896. 52 s.
 M. T. Cicerona *O nejvyšším dobru a zlu knihy patery*. (Sbírka spisů filosofických, vyd. I. třídou České akademie 2) Praha 1896. XXXI a 194 s.
Plutarchovy životopisy Aristida a Katona. Upr. a pozn. opatřil Tim. Hrubý. Praha 1911.
Plutarchův životopis Perikleá. Upr. a pozn. opatřil Tim. Hrubý. Praha 1911. VIII a 7 s.

Překlady z jiných jazyků:

- Cadena, Peregrin Marcia: *Odepření*. Přel. Tim. Hrubý. Zlatá Praha, 2, 1885, s. 568–570, 585–586.

Recenze:

- Cumpfe, K.: *Kulturní obrázky ze starého Říma*. Praha 1890. Literární Listy, 12, 1890/91, s. 72–73.
 Bačkovský, Fr.: *Rádce při domácí přípravě ku prvé řeči Katilinské Marka Tulia Ciceróna*. 2. vyd. Nēm. Brod 1895. Listy filologické, 24, 1897, s. 142–143 (o 2. vyd. z r. 1895)
 Kovář, Fr. S.: *K soukromé četbě z jazyků staroklassických*. Roční zpráva gymnasia ve Val. Meziříčí 1897. České muzeum filologické, 3, 1897, s. 381–388.

RESUMÉ

NON EST AD ASTRA MOLLIS E TERRIS VIA
 (TIMOTHEJ HRUBÝ, KLASICKÝ FILOLOG,
 STŘEDOŠKOLSKÝ PROFESOR, PŘEKLADATEL)

Jedním z významných překladatelů děl latinsky a řecky píšících antických autorů byl středoškolský profesor Timothej Hrubý, který svou profesní kariéru spojil s gymnáziem ve Valašském Meziříčí a českým matičním gymnáziem v Opavě, kde strávil deset let. Složitě národnostní poměry v Rakouském Slezsku i nedostatek učebních pomůcek jej přiměly k překládání děl antických autorů do češtiny, plody antické literatury se snažil v časopisech přiblížit i široké veřejnosti. Jeho práce se však ne vždy setkala s příznivým ohlasem jiných klasických filologů (Josef Král), s nimiž sváděl na stránkách odborných periodik dlouhé diskuze. V závěru příspěvku je publikován dosud neexistující seznam prací prof. Timotheje Hrubého.

Klíčová slova: dějiny středních škol, dějiny klasické filologie, výuka latinského jazyka, Timothej Hrubý

SUMMARY

*NON EST AD ASTRA MOLLIS E TERRIS VIA*⁶⁰
(TIMOTHEJ HRUBÝ, A CLASSICAL PHILOLOGIST,
SECONDARY-SCHOOL TEACHER, AND TRANSLATOR)

Timothej Hrubý was a prominent translator of works by classical authors writing in Latin and Greek, and a secondary-school teacher whose teaching career was connected to the general secondary school in Valašské Meziříčí and the Czech-language general secondary school of the Moravian Foundation in Opava, where he worked for ten years. The difficult nationality-related situation in Austrian Silesia, as well as the lack of teaching materials resulted in him deciding to translate works by classical authors into Czech. In addition, he made efforts to bring classical literature closer to the general public through magazines. His work, however, did not always receive positive feedback from other classical philologists (Josef Král), with whom he led extensive discussions in professional journals. The final part of the contribution provides a previously non-existent list of works written by Timothej Hrubý.

Keywords: History of secondary schools, History of classical philology, Teaching Latin, Timothej Hrubý

PhDr. Karla Vymětalová, Ph.D.
Ústav historických věd
Filozoficko-přírodovědecká fakulta
Slezská univerzita v Opavě
Masarykova třída 37
746 01 Opava
Česká republika
e-mail: K.Vymetalova@seznam.cz

⁶⁰ Translated: There is no easy way from the earth to the stars. Seneca the Younger, Hercules 437. In: KUŤÁKOVÁ, Eva – MAREK, Václav – ZACHOVÁ, Jana: *Moudrost věků. Lexikon latinských výroků, přísloví a rčení*. Prague 1988, p. 344.